

København, 18. juni 2013

Klasserumsledelse og elevinddragelse

- Følgeforskning i forbindelse med udviklingsprojekt under Børne- og Undervisningsministeriets udviklingsplan på det gymnasiale område

Formål

Formålet med følgeforskningen er at dokumentere og genere viden i tilknytning til syv udviklingsprojekter, der på forskellig vis søger at styrke klasserumsledelse og inddragelsen af eleverne/kursisterne, så de oplever skolen som motiverende og engagerende, og så de fastholdes i deres faglige udvikling og opnår gode studievaner. Sigtet er at belyse, hvad der virker i undervisningen og klasserummet, hvis flere elever skal opleve motivation og opleve sig inddraget i undervisningen.

De syv udviklingsprojekter har fokus på et eller flere af nedenstående indsatsområder:

- at inddrage eleverne i planlægningen af undervisningen.
- at give lærerne gode forudsætninger for klasserumsledelse og elevinddragelse.
- at udvikle elevaktiverende arbejdsformer, der bidrager til et forpligtende læringsfællesskab.
- at udvikle en samarbejdskultur på skolen, der inddrager elever, lærere og ledelse.

Følgeforskningsprojektet skal følge udviklingsprojekterne gennem hele deres forløb og herigennem bidrage til at:

- Kvalificere projekternes videngrundlag, design og forandringsteori, herunder sikre at de tager afsæt i eksisterende viden på området.
- Samle data ind undervejs, der kan belyse i hvordan de forskellige indsatser medvirker til at øge elevernes motivation og deltagelse samt deres faglige og sociale integration.
- Samle og analysere viden på tværs af de forskellige projekter, der kan bruges som grundlag for udvikling og spredning af tiltag med dokumenterede effekter til andre gymnasiale uddannelser.
- Formidle og afrapportere viden fra projekterne, sådan at den kan anvendes i den fortsatte udvikling af gymnasieundervisningen samt i forberedelsen af politiske processer i forhold til de gymnasiale uddannelser.

Baggrund

De gymnasiale uddannelser oplever i disse år en massiv stigning i antallet af ansøgere. Hvert eneste år er rekordår og i 2013 søgte 74 % af de elever, der forlod grundskolen, en gymnasial uddannelse¹. Det betyder, at gymnasierne skal forholde sig til mange nye elevgrupper, og at der er en større spredning i elevernes forudsætninger og tilgange til at gå i gymnasiet end tidligere. Samtidig pågår der også markante ændringer i ungdomskulturen, blandt andet som følge af øget adgang til og brug af digitale medier, som både er med til at udvikle nye sociale omgangsformer, men som også skaber nye betingelser for læring og videntilegnelse.

Mange gymnasier oplever i den forbindelse udfordringer i forhold til at få eleverne til at engagere sig og deltage i timerne. Og mange elever oplever tilsvarende manglende relevans og mening i forhold til deres uddannelse². Resultatet er blandt andet manglende motivation og deltagelse hos eleverne

¹ Uni-C Statistik og Analyse 10.04.13

² Se blandt andet Hutter, Camilla mfl.: *Drenge og piger på Ungdomsuddannelserne*, Center for Ungdomsforskning 2013. Samt Sørensen, Niels Ulrik mfl.: *Unges motivation for læring og uddannelse*, Hans Reitzels Forlag 2013.

København, 18. juni 2013

samt problemer med fravær og frafald. Problemer, som kan få konsekvenser både i forhold til elevernes læringsudbytte og deres videre forløb i uddannelsessystemet.

Udfordringerne kommer blandt andet til udtryk i følgende tendenser:

- 20 % af eleverne falder fra deres de gymnasiale uddannelser uden at fuldføre den³.
- 55 % af eleverne har pjækket inden for den seneste måned⁴.
- 48 % bruger ofte PC til underholdning i timerne⁵.
- 40 % af eleverne oplever undervisningen som ensformig og under 30 % oplever, at eleverne er med til at bestemme, hvad der arbejdes med i undervisningen⁶.

Tidligere forskning har vist at ovenstående problemer blandt andet bunder i manglende sammenhæng og samstemmighed mellem på den ene side lærernes undervisningspraksis og fagkulturer (og de idealer, disse udspringer af)⁷. På den anden side elevernes læringsstrategier og læringsressourcer. Herunder hvad det er for et projekt, eleverne har med at gå gymnasiet, samt i hvilket omfang de oplever sig som anerkendte og inkluderet i gymnasiets kultur og de klassefællesskaber, de indgår i⁸. Eleverne kan derfor både føle sig fagligt og socialt udfordret, hvis de oplever, at deres tilgange til at gå i gymnasiet ikke kan rummes i undervisningen og/eller i klassens kultur.

Udfordringerne viser et øget behov for at udvikle både lærerens undervisningspraksis, herunder også udvikle en bredere forståelse af undervisning, som noget der omfatter facilitering og rammesætning af elevernes såvel faglige og sociale processer. Tilsvarende er der behov for at udvikle elevernes praksis og muligheder for at deltage i undervisningen, herunder for at de kan deltage med de forskellige tilgange, de har.

Øget klasserumsledelse og mere elevinddragelse kan i denne sammenhæng ses som to centrale indsatsområder i forhold til at øge elevernes deltagelse såvel som deres faglige og sociale integration. Styrket klasserumsledelse kan på sin side medvirke til bedre rammesætning af elevernes lærerprocesser, deltagelsesmuligheder og arbejdsfællesskaber. Mens fokuset på elevinddragelse kan være med til at sætte fokus på, at undervisningen og klassekulturen også udvikles i et samspil med eleverne, og at klasserumsledelse derfor også må indebære et fokus på, hvordan bliver eleverne aktører og medproducenter i undervisningen⁹. Klasserumsledelse må set i dette perspektiv også være 'kulturelt responsiv' ved hele tiden at forholde sig til de læringstilgange og kulturer, der gør sig gældende hos eleverne¹⁰.

Undersøgelsesspørgsmål

Med afsæt i ovenstående sigter følgeforskningen mod at besvare følgende spørgsmål:

- Hvordan og i hvilket omfang medvirker de konkrete udviklingstiltag til at øge de involverede elevers motivation og deltagelse samt deres sociale og faglige integration? Hvilke konkrete forandringer og forbedringer kan dokumenteres?

³ Uni-C Statistik og Analyse 2009.

⁴ GLs Elevtrivselsundersøgelse 2011.

⁵ GLs Elevtrivselsundersøgelse 2011.

⁶ Hutters mfl. 2013. GLs elevtrivselsundersøgelse peger på lignede tendenser.

⁷ Ingerslev, Gitte Holten. I Laursen, Per Fibæk: *Læreren som leder. Klasseledelse i folkeskole og gymnasium*. Hans Reitzels Forlag, 2010.

⁸ Se blandt andet Murning, Susanne: *Social differentiering og mobilitet i Gymnasiet. Kulturel praksis, sociale positioner og muligheder for inklusion*. Ph.d.-afhandling ved Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet, 2013.

⁹ Jvfr. Nordahl, Thomas: *Eleven som aktør. Fokus på elevens læring og handlinger i skolen*. Hans Reitzels Forlag, 2012.

¹⁰ Beck, Steen & Paulsen, Michael: *Mangfoldighed og fællesskab – en etnodidaktisk analyse af kursisttilgange og klasserumskultur på HF og VUC*. Gymnasiepædagogik nr 80, 2011.

København, 18. juni 2013

- Hvordan kan klasserumsledelse og elevinddragelse medvirke til at motivere eleverne? Hvilke tiltag virker overfor hvilke elever? Hvordan balanceres forskellige hensyn i forhold til at skabe motivation og læring hos alle elever?
- Hvilke anbefalinger kan der formuleres på baggrund af udviklingsprojekterne i forhold til, hvordan gymnasier kan arbejde med klasserumsledelse og elevinddragelse?

Følgeforskningens analyse- og datagrundlag

Følgeforskningens analyse og vidensgrundlag bygger på følgende datamateriale:

Materialer fra skolerne i form af:

- Skolernes projektbeskrivelser (ansøgninger).
- Skolernes mundtlige og skriftlige rapportering undervejs.
- Skole - og elevmaterialer, der udvikles som et led i skoleprojekterne.
- Skolernes endelige afrapportering.

Data, der indsamles i tilknytning til følgeforskningsprojektet. Det drejer sig om:

- Spørgeskemadata om elevernes oplevelser af motivation, deltagelse og inddragelse i forhold til undervisningen samt sociale og faglige integration – både ved udviklingsprojekterne opstart og afslutning (start- og slutbillede).
- Institutionsdata på udvalgte parametre (fravær og frafald).
- Besøg på de syv skoler af 1-2 dages varighed med observation af nogle af de undervisningsaktiviteter, der indgår i projekter. Besøgene vil finde sted i løbet af foråret 2014, når alle udviklingsprojekter er igangsat.
- Fokusgruppeinterview med elever fra de syv skoler – i alt syv interviews
- Interviews med lærere og ledelse tilknyttet de syv udviklingsprojekter – i alt syv interviews med lærere og ledere.

Forskningsdesign

Der vil i følgeforskningsprojektet blive arbejdet ud fra et såkaldt eksperimentelt design, hvor der arbejdes systematisk med at belyse forbindelsen mellem udviklingsprojekternes forandringsteori, selve gennemførelsen af de konkrete udviklingstiltag og så de resultater – i form af forbedringer - som kan dokumenteres i forbindelse med projekterne i forhold til at øge elevernes motivation, deltagelse og integration.

Vi ved fra tidligere forskning, at elevers oplevelser af deltagelse og integration først og fremmest beror på elevernes individuelle oplevelser af mening og inklusion i forhold til kulturen og undervisningen på deres gymnasium. Samtidig influerer elevernes subjektive oplevelser også på mere kvantificerbare faktorer som fx fravær, frafald og læringsudbytte. Der er på den måde tale om et komplekst samspil mellem elevernes oplevelser, den konkrete undervisningspraksis og kultur på skolen og elevernes praksis. Dataindsamlingen vil derfor ske som en kombination af kvalitative og kvantitative metoder, og der vil i analysen blive lagt vægt på at 'triangulere' (forbinde) forskellige datakilder, således at der opnås en nuanceret dokumentation af udviklingsprojekternes resultater.

Dette vil i følgeforskningen ske ved at belyse i hvilket omfang det er muligt at påvise en forandring i forhold i elevernes oplevelser og praksis – såvel kvalitativt som kvantitativt. Dette vil blive sammenholdt med udviklingen i fravær, frafald og karakterer i de involverede klasser. Allerede forbindelse med opstarten af projektet vil der blive gennemført en mindre spørgeskemaundersøgelse blandt de involverede elever omkring deres oplevelse af motivation og inddragelse i forhold til undervisningen (et såkaldt startbillede). Spørgeskemaundersøgelsen vil (i en udvidet form) blive gentaget i projekternes slutfase, således at det bliver muligt at belyse i hvilket

København, 18. juni 2013

omfang udviklingsprojekterne har ændret elevernes oplevelser (slutbillede). Spørgsmålene i de to spørgeskemaundersøgelser vil blive udvalgt fra lignende undersøgelser, der tidligere er gennemført af Center for Ungdomsforskning.

Samtidig vil der undervejs blive samlet data ind omkring hvilke nye praksisser og tilgange, som udviklingsprojekterne giver anledning til – både hos elever, lærere og i et mindre omfang skolernes ledelse. I hvilket omfang medvirker udviklingsprojekterne til forandringer i elevernes deltagelse og motivation i forhold til undervisningen? Og i hvilket omfang fører de til forandringer hos lærerne, både i forhold til deres didaktiske planlægning og til deres konkrete undervisningspraksis? Og hvad betyder skolens læringsmiljø og kultur for mulighederne for at forandre og forbedre elevernes motivation, deltagelse og inddragelse?

Organisering

Følgeforskningsprojektet gennemføres af Center for Ungdomsforskning ved Aalborg Universitet under ledelse af lektor og souschef Camilla Hutter. Der vil blive nedsat et forskerteam, der står for dataindsamlingen i projektet. Følgeforskningsprojektet vil i samarbejde med skolenetværket stå for planlægning og afholdelse af startkonference, to arbejdsseminarier samt slutkonference. Følgeforskningen vil desuden stå for dataindsamling omkring resultater og erfaringer fra de forskellige udviklingsprojekter samt for udarbejdelsen af den afsluttende rapport i projektet.

Der vil desuden i tilknytning til projektet blive etableret en referencegruppe, bestående af forskere, der kan bidrage med ny viden i forhold til klasserumsledelse og elevinddragelse. Referencegruppen vil dels blive inviteret til at holde oplæg på startkonference, dels give review på udkast til forskningsrapport inden offentliggørelse. Referencegruppen vil bestå af lektor Michael Paulsen fra Aalborg Universitet og phd. stipendiat Dorte Ågård fra Aarhus Universitet.

Der vil i løbet af følgeforskningsprojektet blive afholdt i alt tre statusmøder med Ministeriet for Børn- og Undervisning. Det sidste statusmøde vil blive afholdt i tilknytning til reviewmødet med referencegruppen.

Afrapportering og formidling

Resultaterne fra følgeforskningen vil undervejs blive opsamlet i to, mindre delrapporter (1-2 sider). Delrapporterne udarbejdes i tilknytning til de to arbejdsseminarier i projektet og indsendes til Ministeriet for Børn- og Undervisning.

De samlede resultater afrapporteres i en afsluttende rapport (evalueringsrapport). Den afsluttende rapport indsendes til Ministeriet for Børn- og Undervisning sammen med et slutregnskab og vil desuden blive formidlet på ministeriets hjemmeside.

Den afsluttende rapport vil have et sideomfang på ca. 40 sider. Rapporten vil som minimum indeholde:

- 1) Resumé
- 2) Beskrivelse af analysedesign og begrundelse for vægtningen af empiriindsamlingen
- 3) Korte beskrivelser af de enkelte skoleprojekter, herunder eventuelle væsentlige ændringer i fokus under gennemførelsen af skoleprojekterne
- 4) Resultater fra spørgeskemaundersøgelsen (start og slutbillede)
- 5) Erfaringsopsamling fra arbejdsseminarer og kontakter til skolerne
- 6) Analyse af data fra skolebesøg og interviews – hvilke ændrede praksisser gav udviklingsprojekterne anledning til?
- 7) Konklusioner i forhold til muligheder og begrænsninger for udviklingen af:
 - elevernes engagement, deltagelse, faglige udvikling og studiekompetence

København, 18. juni 2013

- undervisningens tilrettelæggelse, organisering, gennemførelse og evaluering
 - lærerrollen og af lærersamarbejdet
 - skolens samlede tilrettelæggelse, organisering og støtte til det faglige og pædagogiske arbejde ("pædagogisk ledelse")
- 8) Eventuelle konklusioner i forhold til, hvordan rammerne for de gymnasiale uddannelser med fordel kan revideres.

Tidsplan

Tidspunkt	Aktivitet
August 2013	Planlægning af startkonference i samarbejde med skolenetværk.
September 2013	Startkonference bla. med fokus på: <ul style="list-style-type: none"> • Vidensoplæg omkring klasserumsledelse og elevinddragelse. • Formulering af forandringsteori og forandringskæder i udviklingsprojekterne • Sparring på projektdesign
November 2013	Indsamling af data til startbillede. Dels gennem spørgeskemaundersøgelse blandt eleverne. Dels institutionsdata fra skoler om bla fravær og frafald.
December 2013	1.statusmøde med Børne- og Undervisningsministeriet
Januar 2014	Arbejdsseminar 1 Fokus: Delrapport om startbillede. Hvad er udgangspunktet? Hvad skal ændres?
Februar – maj 2014	Skolebesøg samt kvalitativ dataindsamling på skolerne (interview og observationer)
Juni 2014	Arbejdsseminar 2 Fokus: Delrapport fra den kvalitative undersøgelse 2. statusmøde med Børne- og Undervisningsministeriet.
September 2014	Indsamling af data til slutbillede. Dels opfølgende spørgeskemaundersøgelse blandt de involverede elever. Dels udvalgte institutionsdata.
Oktober 2014	Skolerne indsender deres institutionsrapporter.
December 2014	Reviewmøde med referencegruppe 3. statusmøde Børne- og Undervisningsministeriet
Januar 2015	Afsluttende evalueringsrapport sendes til Ministeriet for Børn- og Undervisning.
Januar 2015	Afslutningskonference